

Sivistysvaliokunnalle

Viite: Asiantuntijapyyntö 15.2.2021

Asia: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi

Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua otsikossa mainittuun hallituksen esitykseen liittyen sekä lausuu eduskunnan sivistysvaliokunnalle kunnioittaen seuraavaa:

OSKU ottaa tässä lausunnossaan kantaa ainoastaan ammatillista koulutusta sekä yleisesti nuoria koskevaan osuuteen.

Yleistä

OSKU ei kannata opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalveluiden siirtämistä hyvinvointialueiden tai maakuntien tehtäväksi. OSKU:n näkemyksen mukaan kuntien opiskeluhoollon henkilöstötilanne ei ole Suomessa kaikkialla ajan tasalla. Erityisen huolestuttavaa on, että alueellinen tasa-arvo ei palveluiden saatavuudessa toteudu. Amisten hyvinvointiin ja terveydenhuoltoon on kohdistettava selkeästi nykyistä enemmän resursseja – panostaen erityisesti ennaltaehkäiseviin, matalan kynnyksen palveluihin. Opiskelijoiden terveydenhuolto ei saa olla vain oireiden hoitamista vaan ongelmien syihin puuttumista. Oppilaitosten pitää tehdä yhä enenevässä määrin moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi etsivän nuorisotyön kanssa. Avun hakemisen kynnystä täytyy madaltaa kaikin keinoin. Erityisesti mielenterveyspalveluiden pariin hakeutumisesta tulee tehdä helppoa ja tätä varten opiskelijoiden psykologipalvelut tulee olla nykyistä huomattavasti paremmin saatavilla.

Opiskeluterveydenhuolto

Hallituksen esityksessä mainitaan, että myös opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalvelut siirrettäisiin hyvinvointialueiden tehtäväksi. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa, terveydenhuoltolaissa ja sosiaalihooltolaissa säädettäisiin hyvinvointialueen yleisestä velvollisuudesta turvata näiden palvelujen helppo saavutettavuus, velvollisuudesta järjestää ne kouluissa ja oppilaitoksissa tai tarkoitukseen soveltuvien tilojen puuttuessa niiden välittömässä läheisyydessä sekä hyvinvointialueen ja opetuksen järjestäjän välisistä yhteistyövelvoitteista.

OSKU ei kannata kyseistä ehdotusta, ja näkee suurena riskinä, että palveluiden aito saavutettavuus ei toteudu uudistuksen myötä. OSKU kokee, että opiskelijoita voidaan auttaa parhaiten siellä missä he ovat – eli oppilaitoksissa suoraan eikä maakunnissa. Esityksessä luvataan kovasti palveluiden tason parantamista, mutta emme näe miten yksikön vieminen kauemmaksi parantaisi laatua. **Huolenaiheena on myös, että eniten apua tarvitsevat nuoret eivät löydä avun piiriin, kun on mahdollisuus lain puitteissa viedä palvelut pois oppilaitoksista.**

Esityksessä myös mainitaan suoraan, että *opiskeluhuollon kuraattorit ja psykologit toimivat nykyään pääosin opetustoimen alaisuudessa. Nykyistä järjestelyä on pidetty hyvänä siinä suhteessa, että palvelujen järjestäjä tuntee oppilaitosympäristön ja myös oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeet hyvin. Opiskeluhuollon työntekijöinä kuraattoreilla ja psykologeilla on myös ollut luonteva yhteistyö opetustoimen edustajien kanssa. Uudistuksessa riskinä voidaan pitää hyvinvointialueen etäännyttämistä kuntien opetustoimesta ja oppilaitoksista. Kuntien opetustoimen ja hyvinvointialueiden opiskeluhuollon olisi tästä syystä kiinnitettävä erityistä huomiota sen varmistamiseen, että yhteistyörakenteet toimivat ja tietojenvaihto ovat riittävällä tasolla. Näillä keinoilla varmistettaisiin, että oppilaat ja opiskelijat saisivat tarvitsemansa tuen.* OSKU näkee myös esitetyt huolet erittäin perusteltuina, eikä ymmärrä miksi niistä huolimatta palveluita halutaan etäännyttää nuorista.

Hallituksen esityksessä lupailaan, että *Opiskeluhuollon palvelujen toteutuminen edellyttää, että palvelut ovat oppilaiden ja opiskelijoiden sekä heidän perheidensä helposti saavutettavissa. Palvelujen tulisi olla käytettävissä pääsääntöisesti koulu- tai opiskelupäivän aikana. Kouluterveydenhuolto sekä opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelut järjestetään esi- ja perusopetuksessa oleville oppilaille vakiintuneesti koulussa tai sen välittömässä läheisyydessä (kävelyetäisyys koulusta) lukuun ottamatta suun terveydenhuoltoa (terveydenhuoltolaki 16.2 § 4 k) ja erikoistutkimuksia (terveydenhuoltolaki 16.2 § 6 k), joita ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista järjestää erillään muusta suun terveydenhuollosta ja erikoistutkimuksista. Myös toisen asteen opiskelijoiden opiskeluhuollon palvelut järjestetään pääsääntöisesti oppilaitoksissa, mutta niitä voidaan tarjota myös esimerkiksi keskitetyssä opiskeluhuollon toimipisteessä. Edellä kuvatussa ei kuitenkaan ole nimenomaisesti säädetty. Kauniit lauseet toimivuuden takaamisesta ilman konkreettisia keinoja eivät riitä tiukassa taloustilanteessa takamaan tosiasiallisesti jo nyt erittäin puutteellisten palveluiden toimivuutta tulevaisuudessa. Tiukan tilanteen tullessa OSKU näkee aidosti suurena huolena, että palvelut keskitetään kauas opiskelijoiden arjesta, kun velvollisuutta niiden tarjoamisesta jokaisessa oppilaitoksessa ei ole.*

Perusopetuksen sekä samalla opiskeluhuollon palvelujen piirissä oli opetushallituksen tilastopalvelun (<https://vipunen.fi>) mukaan vuonna 2019 yli 550 000 lasta ja nuorta, lukiossa opiskeli 67 500 ja ammatillisessa koulutuksessa 48 000 alle 18-vuotiasta. Opiskeluhuollon palvelujen piirissä oli siten vuonna 2019 yhteensä yli 665 000 alle 18-vuotiasta lasta ja nuorta. Kun alle kouluikäisiä oli lisäksi tilastokeskuksen mukaan 31.12.2019 385 000, kunnan järjestämien universaalien perusterveydenhuollon ja opetustoimen palvelujen piirissä oli vuoden 2019 lopulla yli miljoona alle 18-vuotiasta lasta ja nuorta. Tämän lisäksi toisella asteella, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa, opiskeli yli 360 000 18-vuotta täyttänyttä opiskelijaa, jotka myös ovat opiskeluhuollon palvelujen piirissä.”

OSKU huomauttaa, että ammatillisessa koulutuksessa opiskelee kaikista koulutusmuodoista eniten opiskelijoita, mutta palvelut ovat silti kaikkein heikoimmassa kunnossa. Amis-tutkimuksen mukaan vuonna 2018 jopa 51% vastaajista kertoi, ettei ollut saanut tarvitsemaansa apua ongelmiin opiskeluhuollosta. Koronan myötä tarve on kasvanut, ja etenkin mielenterveysongelmat kasvaneet. Sen lisäksi vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan jopa 23% ammatillisten oppilaitosten ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Hallitusohjelmassa on mainittu, että säädetään sitovista mitoituksista toisen asteen opiskeluhuollon palveluihin. Poikkeusolot 2020 keväällä nostivat tuen tarpeen piiriin myös joukon sellaisia opiskelijoita, jotka eivät aiemmin ole tarvinneet erillistä tukea opintoihin.

Esityksessä on tunnistettu, että *opiskeluhuollon palvelujen hajaantuminen eri hallintokuntien ja palveluntarjoajien alaisuuteen on vaikeuttanut palvelujen ohjausta, pirstaloanut palvelujärjestelmää ja aiheuttanut merkittävää vaihtelua palveluihin. THL:n selvitysten mukaan sekä psykologien että kuraattorien työn edellytyksissä, kuten oppilas-, opiskelija- ja toimipistemäärissä, täydennyskoulutuksessa sekä työn johdossa oli suurta vaihtelua. Myös työn sisällöt sekä työtavat olivat selvitysten mukaan erilaisia eri kunnissa. (THL: Tutkimuksesta tiiviisti 4/2019, 5/2019, 54/2019 ja 55/2019.) Myös opetus- ja kulttuuriministeriön eduskunnalle 18.6.2018 antaman selvityksen mukaan alueelliset ja oppilaitoskohtaiset erot opiskeluhuollon palveluissa olivat suuria. Opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelujen toteuttamisedellytysten suuri vaihtelu on johtanut siihen, että oppilaat ja opiskelijat ovat eriarvoisessa asemassa opiskeluhuollon palvelujen saannin sekä palvelujen laadun ja sisällön suhteen. -- Opiskeluterveydenhuollon hoitoon pääsy oli vuonna 2019 valvontaviranomaisten erityisvalvonnan kohteena. Aluehallintovirastot ja Valvira totesivat ohjauskirjeessään, että opiskeluterveydenhuollon palvelujärjestelmässä on paljon parannettavaa. Selvityksen perusteella aluehallintovirastot ohjasivat kuntia saattamaan opiskeluterveydenhuollon palvelut viipymättä säännösten mukaisiksi. Opiskeluterveydenhuollon järjestämisessä on edelleen parannettavaa (2019).*

Aluehallintoviraston ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Ohjauskirje 28.11.2019.

OSKUlla on samansuuntaista tietoa, ja olemme hyvin huolestuneita vallitsevasta tilanteesta ja eriarvoisesta asemasta eri puolilla Suomea. OSKU on kuitenkin kiitollinen, että ongelma on aidosti havaittu ja siihen haetaan ratkaisua.

OSKU on yhdessä muiden toisen asteen opiskelijajärjestöjen sekä mielenterveysjärjestöjen kanssa tehnyt [yhteisen kannanoton](#) 19.11.2020 liittyen opiskelijaterveydenhuoltoon toisella asteella. Viisi ehdotusta toisen asteen opiskelijoiden mielenterveystyön kehittämiseen sote-uudistuksessa:

- 1) Turvataan asiantuntijoiden riittävä määrä ja palveluiden resursointi.
- 2) Tarjotaan mielenterveys- tai päihdehoitoa tarvitsevalle ensivaiheen tukea
- 3) Perustetaan toisen asteen opiskeluterveydenhuoltoon moniammatilliset mielenterveystiimit. Vahvistetaan opiskeluterveydenhuollon lyhytpsykoterapiaosaamista ja muiden näyttöön perustuvien moninaisten psykososiaalisten hoitomuotojen osaamista.
- 4) Järjestetään täydennyskoulutuksia
- 5) Huomioidaan järjestölähtöinen toiminta osana palveluntarjontaa.

OSKU toivoo, että valiokunta ottaisi esitetyt ehdotukset huomioon ja näkisi niiden vaikutuksen opiskelijoiden hyvinvointiin ja opinnoissa jaksamiseen sekä tutkimuksissakin ilmenneiden puutteiden korjaamiseen.

Osallisuus

Ehdotetun mukaisesti hyvinvointialue asettaisi nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi nuorisovaltuuston, jolla olisi mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen lasten ja nuorten palvelujen järjestämisen kaikkiin vaiheisiin. Nuorisovaltuuston tehtäväkenttänä olisivat kaikki toiminnot, joilla olisi merkitystä nuorten, heidän elinolosuhteidensa ja tarvitsemiensa palvelujen kannalta. Hyvinvointialueen nuorisovaltuusto voisi nostaa esiin lapsille ja nuorille tärkeitä asioita hyvinvointialueen toiminnassa ja tuoda päätöksentekijöille tietoon lasten ja nuorten tarpeita ja ajatuksia. Jos nuorisovaltuuston edustaja saisi lisäksi läsnäolo- ja puheoikeuden hyvinvointialueen muissa toimielimissä, kuten valtuustossa ja lautakunnissa, parantuisivat tiedonkulku ja nuorten vaikutusmahdollisuudet edelleen. Kun nuorisovaltuustoja kootaan, olisi tärkeä huomioida eri lapsiryhmien osallistumismahdollisuudet.

OSKU näkee nuorisovaltuustot erinomaisena vaikutuskanavana, ja lähes kaikissa kunnissa toimiikin nuorisovaltuustot paikallisessa kunnan päätöksenteossa. Toteutuessaan myös hyvinvointialueilla tulisi olla mainitut nuorisovaltuustot. **Ammatilliset opiskelijat ovat yleensä aliedustettuina edustuksellisen demokratian elimissä, jonka vuoksi erityistä huomiota tulisi kiinnittää monipuolisiin tapoihin vaikuttaa nuorisovaltuuston lisäksi.** Myös ikä voi tulla helposti esteeksi hakemiselle ammatillisille opiskelijoille. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että ammattiin opiskeleville taataan mahdollisimman monipuolisia vaikuttamisen paikkoja omaan arkeensa. Kaikki eivät halua lähteä luottamustehtävien kautta vaikuttamaan, vaan on luotava aidosti matalankynnyksen kanavia tuoda nuorten mielipiteitä esiin nykyisten rakenteiden lisäksi niin kunnissa kuin mahdollisesti toteutuvilla hyvinvointialueilla.

Helsingissä 23.2.2021

Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry

Henriikka Mastokangas
puheenjohtaja

Aino Pohjanvirta
pääsihteeri

Lisätietoja:

- edunvalvonnan koordinaattori Emma Holsti, emma.holsti@osku.info, 0404108814